

De COTAN voert al jaren een strijd tegen de DLE en de School van Prem heeft begin 2009 pijnlijk duidelijk gemaakt met hoeveel misverstanden het woord leerachterstand omgeven is. Leerachterstand roept een schrikreactie op.

Achterstand is een woord waar inhalen bij past. Harder werken, extra les en hoe komt dit weer goed zijn de eerste reacties en daarna wordt de vraag gesteld hoe die achterstand kon ontstaan. Prem wijst in zijn programma zonder aarzelen de schuldige aan: 'Leerachterstand is een wanprestatie van de school.' Onzin want volgens de definitie van DLE-getallen heeft bijna de helft van de schoolverlaters een leerachterstand van minimaal 1 maand, maar zo'n zinnetje blijft wel hangen.

Het is vreemd, maar als de uitslag van een intelligentietest een IQ van 87 is, dan is er niemand die roept dat er harder gewerkt moet worden, dat vrije tijd huiswerktijd wordt. Een IQ heb je nu eenmaal, daar word je mee geboren. De een heeft meer gaven dan de ander, daar moet je mee leven.

Dat je er mee moet leven is correct, maar het getal 87 geeft gewoon de plaats aan die je inneemt in de groep waarmee de intelligentieschaal is genormeerd. Een andere test met een andere normeringsgroep geeft ongetwijfeld een ander getal. Leer je bij, dan schuift je plek in de normgroep op naar boven en gaat het IQ dus omhoog.

Zouden we een score van bijvoorbeeld zeven maanden achterstand berekenen op de manier waarop IQ's bepaald worden, dan komen er, afhankelijk van de gekozen toets getallen uit tussen ongeveer 85 en 93. Daar schrikken we niet van.

Leerachterstand bestaat niet

Stel er is een onderzoek gedaan naar het drinkgedrag van jongeren die gaan stappen en er wordt een verontrustende grafiek gepubliceerd. 16-jarigen drinken gemiddeld drie bier op een avond, 17-jarigen vier en zo loopt de stand elk jaar een biertje op tot 22 jaar.

Nu gaat uw 19-jarige zoon met zijn even oude vrienden op stap en de groep gedraagt zich voorbeeldig. Gemiddeld drinken ze zes biertjes maar natuurlijk niet allemaal evenveel. Tien drinken precies zes biertjes, tien drinken er negen en uw zoon houdt het met negen anderen op drie glazen. Even rekenen. Die van u drinkt als een 16-jarige. Hij heeft drie jaar achterstand.

Dit voorbeeld maakt niet alleen duidelijk hoe leerachterstand berekend wordt, het laat ook zien waar de fout zit. Het is natuurlijk onzin om te zeggen dat je op je 19^e zes bier moet drinken als dat cijfer nu toevallig het gemiddelde is. Zo zit dat ook met reken- en taalscores. De gemiddelde prestaties van leerlingen in groep 5, 6, 7 en 8 vormen de bouwstenen van het begrip achterstand. Iedereen snapt wel dat er grote verschillen in kennis en kunde bestaan tussen leerlingen die de basisschool verlaten. De leerlingen met grote mogelijkheden liggen mijlenver voor op hen die het met minder moeten doen. De fout ontstaat als er in de prestaties een lijn wordt getrokken die goed en fout van elkaar scheidt.

De minister doet dit met haar criteria van minimaal 25% leerachterstand op twee domeinen om in aanmerking te komen voor een beschikking voor leeuwondersteuning. Dit is een zuiver financiële maatregel, geboren uit de wens om de onderwijsbegroting die jarenlang onbedoeld uitdijde beheersbaar te maken. In de loop van de jaren is 25% leerachterstand een vlijmscherp mes geworden. Bij 24,8% achterstand voldoe je niet aan de eis, bij 25% wel. Het werken met procenten (factoren) tot achter de komma geeft de indruk van een zuiverheid die er zeker niet is. Het werkt prima als er geld uitgedeeld moet worden, maar in de onderwijspraktijk is er maar weinig verschil tussen een achterstand van 20 of 30%. Niet zelden is het een verschil van maar twee of drie vragen meer of minder goed op een toets. De COTAN voert in tien punten aan waarom het begrip DLE gebouwd is op drijfzand. Aan het eind van deze aanvulling op de handleiding nemen we deze punten op.

Didactisch Quotient

We werken per 1 augustus 2009 met een Didactisch Quotient (DQ) binnen het Drempelonderzoek naast de DLE en de ABCDE-scores. Dat heeft voordelen.

Er gaat wat druk af van het begrip leerachterstand als uit te leggen valt dat tien maanden leerachterstand benoemd wordt met het getal 85 als de systematiek van intelligentiescores gebruikt wordt.

Het wordt beter mogelijk om het verband tussen het intelligentieniveau en de didactische prestaties zichtbaar te maken. Zijn de getallen ongeveer gelijk, dan presteert de leerling volgens verwachting. Is het gat tussen IQ en DQ groot, dan is het verstandig om op zoek te gaan naar oorzaken en mogelijke remediëring.

Hoe werkt zo'n normscore

Als we de systematiek van IQ-getallen loslaten op de uitgangsgroep in ons voorbeeld, dan krijgt 'zes bier' de score 100. Drie bier, de helft van het gemiddelde en 3 jaar drinkachterstand komt uit op een score van 86. Daar mag je als ouder best gelukkig mee zijn.

Het is interessant om te zien hoe zo iets werkt. Het getal van 86 zegt iets over het drinken van drie biertjes maar ook over de rest van de groep. Laten we de tellingen van een paar weken eens op een rijtje zetten. De groep blijft gemiddeld zes biertjes drinken. Tussen haakjes staan de resulterende normscores. (We gebruiken een paar extreme verdelingen.)

aantal bier	3	4	5	6	7	8	9
week 1	10 (86)			10 (100)			10 (114)
week 2	5 (80)	5 (90)	5 (97)		5 (103)	5 (110)	5 (120)
week 3	2 (73)		5 (85)	16 (100)	5 (115)		2 (127)
week 4	1 (69)	3 (80)	6 (89)	10 (100)	6 (111)	3 (120)	1 (131)

Naarmate je een buitenbeentje bent en eenzaam afwijkt van de groep in het midden, wordt de score dus hoger of lager. Drie biertjes levert, afhankelijk van wat de anderen drinken, steeds een andere score op.

Zo werkt het ook met taal- en rekenscores. Getallen onder de 70 en boven de 130 geven aan dat de prestatie ver uit het midden ligt en dat slechts een gering percentage (minder dan 5%) van de leerlingen zich in dit gebied bevindt.

Normgroepen

Een belangrijk verschil tussen een DLE en een normscore (Didactisch Quotiënt) is de normgroep waarmee gerekend wordt. Bij een DLE gaat het om prestaties van leerlingen in de lagere leerjaren, bij een DQ wordt gerekend met de prestaties van een groep leerlingen die in dezelfde onderwijsperiode de toetsen maakten.

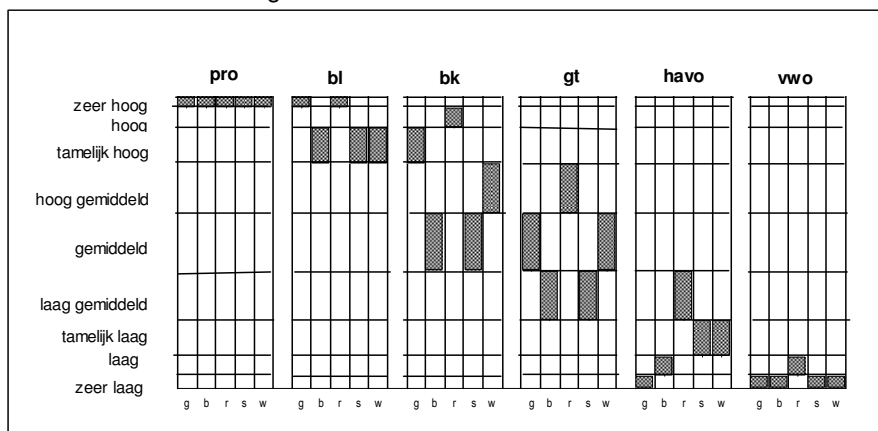
Binnen het Drempelonderzoek is het gelukt om te werken met een normering voor de maanden september/oktober, november/december, januari/februari, maart/juni in groep 8 en eentje voor klas1 voortgezet onderwijs. Anders dan bij de DLE wordt het zo mogelijk om de gehele schoolverlatersgroep in beeld te krijgen, inclusief de landelijke 5,2% sbo-leerlingen en de paar promille leerlingen uit groep 7 die ook van school gaan.

Door de verschillen in benadering, bij een DLE is het bijvoorbeeld onmogelijk om prestaties van sbo-leerlingen mee te nemen, zijn DLE-getallen en DQ-getallen onvergelijkbaar. Het zijn verschillende maten.

Advisering op basis van Didactisch Quotiënt

Het getal 60 is bij het DLE de maximale maat en die beschrijft ruim de helft van de leerlingen die naar het voortgezet onderwijs gaat. De DQ-getallen boven de 100 maken het mogelijk om veel nauwkeuriger onderscheid te maken tussen theoretische leerweg, havo en vwo. Het advies wint hierdoor aan kwaliteit.

In het onderstaande schema wordt de relatie van de geleverde prestaties met de advisering van de basisschool afgebeeld. De invulling van de vakjes (stanines) wordt bij de onderdelen begrijpend lezen (b), rekenen (r), spelling (s) en woordenschat (w) berekend op basis van de ruwe score (aantal goed) en bij het gemiddelde (g) op basis van een gewogen gemiddelde berekend via DQ-getallen. De DLE is hiermee uit de advisering verdwenen.

Een nieuw rapportageblad

Met de DQ-getallen kunnen we op een andere manier duidelijk maken dat een gemiddelde score en een advies altijd ondergeschikt is aan het profiel van de leerling. Het blijft natuurlijk zo dat een hoge score voor woordenschat en begrijpend lezen in combinatie met een lagere score voor spelling, technisch lezen en rekenen een andere verwijzing behoeft dan wanneer het omgekeerde het geval is.

technisch lezen	spelling	woorden schat	begrijpend lezen	rekenen	gemiddeld	leerweg
114-135	123-134	120-128	120-134	120-139	122-133	vwo hoog
109-113	118-122	112-119	109-119	115-119	112-121	vwo
107-108	112-117	109-111		110-114		havo - vwo
101-106	104-111	102-108	105-108	106-109	104-111	havo
		99-101	101-104	100-105		theo - havo
97-100	96-103	94-98	97-100	96-99	96-103	theoretisch
		92-93	94-96	92-95		b-k hoog
93-96	91-95	88-91	89-93	87-91	88-95	basis-kader
91-92	89-90	86-87	84-88	84-86		b-k laag
86-90	84-88	82-85	80-83	81-83	78-87	basis - lwoo
82-85	76-83	73-81	73-79	72-80		pro - lwoo
74-81	69-75	69-72	68-72	71	68-77	pro
65-73	65-68	65-68	65-67	65-70	65-67	pro laag
						niet getoetst

De gearceerde vakken in de rij "basis-kader" geven aan dat het gevonden DQ in deze leerweg past bij de 20% leerlingen in deze groep rond het midden (percentiel 40-60). Goed is te zien dat de rekenscore zich bevindt tussen het midden voor de theoretische leerweg en die voor havo. In de kolom gemiddeld staan per leerweg de DQ-getallen vermeld die gebruikt worden bij ons advies. Een hoge score voor begrijpend lezen kan het advies hoger doen uitvallen.

Informatie naar ouders

We denken dat het rapportageblad dat we op basis van het DQ konden maken bij uitstek geschikt is voor gebruik naar ouders. Samen natuurlijk met het "oude" blad met de hokjes. Gebruik het bolletjesblad hier liever niet voor. Als we positieve reacties krijgen op onze nieuwe werkwijze dan zullen de bolletjes het volgende cursusjaar wel sneuvelen.

ABCDE-notatie

Het werken met representatieve schoolverlatersgroepen inclusief de sbo-leerlingen maakt het ook mogelijk om op een andere manier om te gaan met ABCDE-scores. Tot nu toe was deze notatie gekoppeld aan de didactische leeftijd (dl) van de leerling. Dat had tot gevolg dat, bij bijvoorbeeld een afname in november in groep 8 de meeste leerlingen een notatie kregen behorend bij een dl van 53 en de zittenblijvers strenger beoordeeld werden vanwege de dl van 60.

Nu de notatie gekoppeld is aan de volledige groep behorend bij de normperiode wordt, vervalt dit onterechte onderscheid. De notatie ABCDE loopt *ongeveer* gelijk met normscores via onderstaande tabel.

Notatie	Normscore	Notatie	Normscore
A	>112	D	81-88
B	100-112	E	<81
C	89-99		

Omzetting naar Citoscores

In het cursusjaar 2008-2009 hebben we voor het eerst gewerkt met een omzetting naar Citoscores. Gedurende het jaar bleek dat we in september eigenlijk een andere schaal moeten gebruiken dan in december of februari. Nemen we spelling als voorbeeld dan zien we dat in september 33 woorden goed het gemiddelde is. In november is dat 34 goed en in februari weer wat hoger. De gehele groep zit immers niet stil maar leert bij! Dat zou per normperiode een aparte cito-tabel betekenen.

We hebben ook de cito-conversie (nu 17.000 lln) gekoppeld aan het DQ. Omdat het gemiddelde aantal goed in alle maanden een DQ oplevert van 100 wordt de leerwinst al verwerkt in het Didactisch Quotiënt. Hierdoor is het mogelijk om te werken met slechts 1 omzettingstabel. We vermelden de gemiddelde DQ van de gehele groep op de rapportagebladen en daarbij een citogemiddelde met 1 decimaal. Deze getallen kunnen gebruikt worden als eindopbrengst richting inspectie.

Bezwaren tegen het gebruik van DLE

Onder de titel "Het drijfzand van didactische leeftijdsequivalenten" heeft de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) ernstige bezwaren geuit tegen het gebruik van verhoudingsnormen. De kritiek richt zich met name op het gebruik van DLE's. Al in 1990 werden er door Moelands, Mommers en Oud stevige vraagtekens gezet bij de bruikbaarheid van DLE's. De COTAN bij monde van Evers en Resing neemt in het artikel uit 2007 stelling tegen het onverantwoord en onverminderd gebruik van DLE's. De maat is ongeschikt om uitspraken te doen betreffende de achterstand of voorsprong ten opzichte van andere leerlingen.

Onderverdeeld in vier categorieën noemt de COTAN tien ernstige bezwaren.

Onjuiste fundamentele onderstelling

- Ten onrechte wordt verondersteld dat de prestaties van leerlingen lineair toenemen. Dit werkt willekeurige over- of onderschatting in de hand.
- Dezelfde DLE's van leerlingen met verschillende leeftijden zijn onderling niet vergelijkbaar. Het aanbieden van dezelfde leerstof en begeleiding leidt niet tot verbetering.
- De DLE-score wordt ten onrechte gelijkgesteld aan aantal maanden achterstand en deze achterstand wordt te letterlijk genomen.

Tekortkomingen van de toets in relatie tot DLE's

- Er wordt geen rekening gehouden met bodem- en/of plafondefecten in het geval dat een toets te moeilijk of te eenvoudig is voor een groep leerlingen. Over- of onderschatting van het niveau is het gevolg
- Onzuiverheid van normgroepen vertekent de scores.
- Toetsen bevatten minder items dan DLE-klassen. Verschillen tussen leerlingen worden hierdoor overschat.

Statistisch probleem inherent aan DLE's

- De standaardmeetfout ontbreekt met als gevaar dat er te veel waarde gehecht wordt aan leerachterstanden van enkele maanden.
- De spreiding is op verschillende leeftijden ongelijk zodat veranderingen in de mate van achterblijven of progressie van leerlingen foutief worden ingeschat.

Uitwassen

- Er wordt onterecht geëxtrapoleerd buiten de meetpunten met willekeurige over- of onderschatting als gevolg. Hierdoor kunnen grote fouten ontstaan.
- Er worden onmogelijke DLE's gerapporteerd buiten de schaal van 0-60.

Het artikel bespreekt en onderbouwt elk bezwaar uitgebreid. U vindt het op de website van de COTAN onder het kopje Publicaties. (<http://www.psynip.nl/upload3/cotan/EversResing.pdf>)

Standpunt 678

We zijn het met de door de COTAN genoemde punten eens. De DLE is een hachelijke maat om leerprestaties in kaart te brengen. De werkwijze die door 678 gebruikt wordt bij het construeren van DLE-schalen ondervangt een aantal van de genoemde bezwaren. We maken de schalen altijd gebaseerd op metingen over een zo groot mogelijk aantal klassen. Binnen het Drempelonderzoek zijn alle toetsen ook daadwerkelijk gemaakt in de groepen 5 t/m 8. Dit verkleint het gebied waarin gebruik wordt gemaakt van extrapolatie aanzienlijk.

De DLE geheel weglaten uit de rapportage is onmogelijk. Bij wet wordt deze maat gebruikt voor het bepalen van de leerachterstand die nodig is voor het toekennen van beschikkingen voor leerwegondersteuning praktijkonderwijs.